

Ontkenning van lijden door Van Teylingen is misdadig.

R.Ruard Ganzevoort

Published in: *Trouw* 17-04-1998.

De onverdraaglijkheid van het lijden doet ons verlangen naar een antwoord, een oplossing, of een levenshouding, waarin het lijden geen lijden meer is. Een sterk staaltje daarvan was dinsdag 14 April te lezen in de column van Van Teylingen. Met brede - syncretistische - armzwaaien wordt een religieus kader geschetst waarin het lijden niet meer bestaat. Tenminste: geen lijden meer is, maar illusie. Hij schrijft: 'Wie opgaat in liefdevolle overgave aan God kan door diens hulp aan het gruwelijkste leed van de wereld - met inbegrip van een holocaust - ontstijgen.' De vraag of dit een christelijke visie is, laat ik maar liggen. Het lijkt me niet. Mijn bezwaar ligt echter meer bij het ontkennen en beschadigen van slachtoffers.

Ik maak het iets breder. De visie van Van Teylingen is niet nieuw, en ze is niet uniek. Waarschijnlijk lopen alle stromingen, zeker de religieuze, voortdurend het risico te ontaarden in een ideologie die het lijden ontkent, negeert, bagatelliseert of verheerlijkt. Dat kan met klassieke termen als 'voorzienigheid', waarbij het lijden betekenis heeft omdat God het zo beschikt heeft. Het kan met import-begrippen als 'karma', waarbij het lijden een betekenisvolle plaats heeft in een keten van oorzaken en keuzen. Het kan ook met termen als 'illusie'.

Wat drijft mensen ertoe zo te denken, te geloven, te theologiseren? Voor mijn besef heeft dat te maken met het lijden zelf. Het is precies omdat het lijden onverdraaglijk is, en dat geldt bij uitstek voor traumatisch lijden als de holocaust, seksueel misbruik, en redeloos geweld. Er is wel gezegd dat het lijden een belangrijke drijfveer is om te komen tot religieuze redeneringen, maar ook dat het binnen die redeneringen het grootste struikelblok vormt. Lijden is lijden, omdat het niet past in het menselijk bestaan, en een voortdurende steen des aanstoots is voor een sluitende interpretatie van de werkelijkheid.

De psychologe Janoff-Bulman maakt duidelijk dat in het lijden de fundamentele vooronderstellingen van ons bestaan worden aangetast: dat de wereld goedwillend en betekenisvol is, en dat je zelf als persoon waardevol bent. Op die vooronderstellingen zijn onze levensverhalen, en ook onze religieuze verhalen gebaseerd. Traumatisch lijden staat daar haaks op. Een kenmerk van trauma is dan ook dat het niet in een verhaal te brengen is, maar als fragment, als zwerfsteen of brokstuk blijft staan. Vaak niet eens onder woorden te brengen. In reactie op traumatisch lijden zijn er - psychologisch gezien - dan ook verschillende strategieën mogelijk.

R.Ruard Ganzevoort, Ontkenning van lijden door Van Teylingen is misdadig.

Trouw 17-04-1998

© R.Ruard Ganzevoort and/or the original publisher

Ontkenning is er één van. Men kan het feit ontkennen of minimaliseren. Vaak wisselen bij slachtoffers perioden van ontkenning en zich opdringende herinneringen (nachtmerries, flash backs) elkaar af. Tegelijk weet men wel en weet men niet dat het feit er ligt.

Iets soortgelijks vinden we bij de strategie van dissociatie. Dat is het proces waarbij delen van de persoon worden afgesloten om het lijden buiten te sluiten. Zo vertellen slachtoffers van seksueel misbruik dat ze tijdens het misbruik uit hun lichaam stapten, hun gevoel afsloten, of zich vervreemdden van hun lichaam. Ook kunnen verschillende persoonlijkheden ontstaan, zodat de ene persoon het lijden op zich neemt, en de andere leeft in de tussentijd.

Strategieën als bagatelliseren en rationaliseren zijn te zien als vormen van ontkenning en dissociatie. Tenslotte is er - bij slachtoffers en omstanders - de strategie van 'blaming the victim'. Door het lijden te 'verklaren' als schuld van het slachtoffer, kan het wereldbeeld intact blijven, en hoeven we niet onder ogen te zien dat er werkelijk onverdraaglijk lijden is.

De religieuze oplossingen zijn verfijnde vormen van deze psychologische processen. Van Teylingen's heilsleer van het illusoire lijden is een voorbeeld van de ontkenning. Lijden is geen lijden. De prijs daarvoor is onder meer dissociatie. Bij Van Teylingen tellen emoties en het lichaam niet meer mee. We moeten 'bereid zijn de grofstoffelijke lichamelijke van de wereld prijs te geven' en mogen niet 'als kleine kinderen in de war raken van leed en dood.' In een schijnbaar kloppende en schijnbaar geestelijke interpretatie wordt het lijden gebagatelliseerd en gerationaliseerd. Zo wordt een radicale scheiding aangebracht tussen de ervaringen van lichaam, lijden, emotie enerzijds, en de vlucht in een religieuze schijnwereld anderzijds.

Het is de vraag wie deze prijs moeten betalen. Uiteindelijk zijn dat in dit soort religieuze verklaringen de slachtoffers. Het zijn de mensen die een leven lang lijden onder traumatische ervaringen. Voor hen zal het leven misschien nooit meer gaaf, heel en veilig zijn. De ervaring van intimiteit met en overgave aan God en medemensen, die Van Teylingen als voorwaarde stelt (wat hem met klassiek orthodoxen en fervent evangelischen verbindt), is voor hen in de kern beschadigd, gevaarlijk en onbereikbaar geworden. En het zijn uitgerekend deze mensen, die worden gemarginaliseerd als 'kleine kinderen' en schijn-gelovigen. Daarmee is een dergelijke religieuze oplossing geen antwoord op het lijden. Integendeel: ze houdt het lijden in stand, verheerlijken het zelfs als afscheid van de schijnwereld omwille van het paradijs, en laat daar de slachtoffers opnieuw voor boeten. En dat alles omdat degene die de oplossing van het lijden zoekt in religie, zelf de onverdraaglijkheid van het zinloze lijden niet onder ogen wil zien. Deze heilloze benadering die slachtoffers onrecht doet, zou buiten het veld van de religie eenvoudig 'misdadig' heten.

Dr. R. Ruard Ganzevoort is docent pastoraat aan de Theologische Universiteit Kampen en doet onderzoek naar mannelijke slachtoffers van seksueel misbruik.